

Türkmen zenanyň taryhy täleýi – 4 / makalanyň dowamy

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 21 января, 2025

Türkmen zenanyň taryhy täleýi – 4 / makalanyň dowamy TÜRKMEN ZENANYNYŇ TARYHY TÄLEÝI

Taryh näçe bize tarap süýşdügiçe aýal maşgalanyň durmuşda ýerine ýetirýän işleri, borçlary şonça-da giňelipdir. Ol öý hojalykçy aýallygyndan döwlet ~ jemgyýet, uruş-dawalary çözüji, ylalaşdyryjy, sazanda, bagşy, şahyr we ş.m. derejelerde-de özüni tanadypdyr. Aýratynam türkmen zenanyň günü tä garaşsyzlygymyzy alýançak agyr boldy. Onuň bir ujuny şu günler 50-55-60 we ondan aňyrrak ýaşan garry aýallar, oral aýallar gowy bilýändirler. Indi XX asyryň soňlanyp barýan mahalynda «Oktýabr rewolýusiasyndan» öň doglan (1917) aýaly häzir aýatda diri tapaýmak kyn. Ondan bärde 20-nji, 30-njy, 40-njy, 50-nji ýyllarda doglan, şu gün ýaşy birçene ýeren zenanlar «kollektiwizasiýanyň», «industrializasiýanyň», Beýik Watançylyk urşunyň, surnukdyryjy pagta meýdanlarynyň şatysyny gerdelerinde çekdiler.

Ýogsam näme?! 1941-1945-nji ýyllaryň Beýik Watançylyk urşy aýal üçin elhenç synag bolupdy. Iň agyr zähmet, iň agyr iş, iň tükeniksiz gaýgy äriňi, ogluny, doganyny ýa-da kakasyny frontda ýitiren türkmen aýalyňa, türkmen gelnine, türkmen gyzyna düşüpdi ahyryn!

Diňe özümize birneme ýakyn bolan (taryhy möhlet jähtden – A.R.) 1941-1945-nji ýyllarda türkmen aýalyňyň gören horluklary däl, ondan aňyrda, baryp 30-njy ýyllarda zenan maşgala nähili garalandygy, eger ol sowatlylyga, demokratiýa tarap sähel oňaly ädim ätse, nähili güne düşýändigigi taryhdan mälimdir. Bu gaýratly maşgala 1924-nji ýylda öňki kompartiýanyň agzalygyna giripdi. Şol sebäpli ony 1925-nji ýylyň 6-njy aprelinde wagşylarça öldüripdirler. 34 gezek pyçaklanan Annajemalyň zyznynda 11 ýaşly gyzy Oguljemal, 8 ýaşly ogly Daýhan galypdy.

Daýhan Akmämmadow öňki Sowet häkimiýeti ýyllarynda belli partiýa sowet işgäri boldy.

Respublikan «Bilim» jemgyýetinde, «Türkmenistan» neşirýatynda işledi. Gökdepe raýkomynyň aýallar bölüminin müdiri bolan bu täsin ykbally aýal hakda ilkinji bolup, uly rus ýazyjysy Nikolay Tihonow (1896-1979) «Annajemalyň ölümi» atly meşhur oçerkini ýazdy.

Hakykatdanam Annajemal Hydyr gyzynyň hyýanatçylykly öldürilen wagtlarynda – 1926-1930-nky ýyllarda N.Tihonow Türkmenistanyň durmuşy bilen tanşyp, «Pöwrize polkownigi», «Ýorga» ýaly eserlerini ýazyp ýördi. Ol barada Berdi Kerbabaýew «Ömür boýy» diýen ýatlamasynda ýazýar. Şeýlelikde, Annajemalyň ölümüne ilki seslenme bolan şol oçerkden bir parçany bolşy ýaly sözme-söz terjimede getireliň:

«Jemal öýüne gaýdyp gelende, oňa erkek dogany garaşyp durdy. Ol agras nazaryny ona dikip, şeýle diýdi:

– Sen jynotdelden git, bolmasa sen biziň bilen ýaşamarsyň. Asla dogmadyk ýaly bolarsyň. Besdir bu masgaraçylyk!

... Öýüň işigi goparylgydy... Atlylar Annajemaly pyçaklap öldürdiler-de, zut gitdiler. Çagalar daň atynça ejelerinim jesediniň ýanynda ýatdylar. Irden hemme ýerden goňşular ýygnanyşdy, erkekler bolsa yz çalmaga gitdiler...»

Bu waka taryhy kitaplarda telim gezek nygtaldy.

Annajemal ak ýürekden demokratiýa, garaşsyzlyk ugrunda göreşýär, şoňa ynanýar. Şol yny ugrunda hem gurban bolýar. Emma onuň ýüreginden ynanyp, arzuw dddn garaşsyzlygy entek daşdady. Çünki Annajemalam, onuň döwürdeşleri Ene Kulyýewa, Amandursun Çili gyzy-da, beýleki sada aýal-gyzlar hem Sowet häkimiýetiniň, kommunistik partiýanyň totalitar maksadyny bilenokdylar, ol döwürde bu «gyzyl sosializmiň» asyl matlabyny hiç kimem bilmeýärdi. Oňa entek möhlet örän uzakdy. 90-njy ýyllara çenli aralykda 30-njy ýyllaryň nähak tutha-tutlugy, 40-njy ýyllaryň Jahan urşy, 50-nji ýyllaryň ýanamalary, 70-80-nji ýyllaryň durgunlygy ýatyrdy. Garaz, ERKINLIK, BAGT, AÝALLAR AZATLYGY, GARAŞSYZLYK, DEMOKRATIÝA ýaly beýik sözler

öz asyl, tebigy manysyna eýe bolýança, türkmen zenanlary gözi bagly guş ýaly stanok başynda-da, ekin meýdanlarynda-da, gazy-haşar işlerinde-de ýüreklerinde gowulygy besläp, sosializm üçin, kommunizm üçin jan aýaman işleýärdiler. Bular türkmen aýallarydy, ýöne yetmiş ýylyň – SSSR totalitar sistemasynda özleriniň ZENANLYK BEÝIK ŞAHSYÝETINI duýmadylar. Olar gara güýjüň görnüşi ýaly görülýärdi, emma gözellok çeşmesi, bagt, maşgala ojagynyň söýesi hasaplanmaýardy.

(dowamy bar)...

Abat Sahatowna RYZAÝEWA. Edebi makalalar